

**INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BO‘LAJAK
BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING KASBIY
KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Nurmuratova Iroda Nuriddinovna

nurmuratovairoda455@gmail.com

93 713-15-43

Magistr (Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti)

Annotatsiya. Mazkur tezisda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv va raqamli ta‘lim vositalarining bo‘lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol metodlar va amaliy mashg‘ulotlarni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishning samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion pedagogik texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, boshlang‘ich ta‘lim, bo‘lajak o‘qituvchi, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, raqamli ta‘lim, pedagogik mahorat.

Bugungi kunda dunyo ta‘lim tizimida yuz berayotgan jadal o‘zgarishlar, raqamli transformatsiya jarayonlari va innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishi pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuni hamda sifatiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Ta‘limning asosiy maqsadi endilikda faqat nazariy bilimlarni o‘rgatish bilan cheklanmay, balki ta‘lim oluvchilarda XXI asr kompetensiyalarini shakllantirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, tashabbuskor va zamonaviy texnologiyalarni samarali qo‘llay oladigan mutaxassis sifatida tayyorlashdan iboratdir. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyasi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Boshlang‘ich ta‘lim uzluksiz ta‘lim tizimining eng muhim bosqichi bo‘lib, aynan shu davrda o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, mustaqil fikrlash qobiliyati, muloqot madaniyati va shaxsiy fazilatlarini shakllanadi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy mahorati, metodik tayyorgarligi va innovatsion faoliyatga tayyorligi ta‘lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri sanaladi. Zamonaviy boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi pedagogik jarayonni samarali tashkil etish bilan bir qatorda, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda innovatsion

pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishi, raqamli ta'lim vositalaridan unumli foydalanishi va ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil eta olishi zarur.

Mamlakatimizda ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish hamda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari oldiga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni puxta egallagan, kasbiy kompetensiyalari rivojlangan, kreativ va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash vazifasi qo'yilgan. Bu esa bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishni taqozo etadi.

Kasbiy kompetensiya pedagogning nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari, kasbiy qadriyatlari, kommunikativ madaniyati, pedagogik tafakkuri va innovatsion faoliyatni amalga oshirish qobiliyatining uyg'unlashgan tizimi hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun mazkur kompetensiyalarni shakllantirish ayniqsa muhim, chunki u ta'limning dastlabki bosqichida o'quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois pedagoglarni tayyorlash jarayonida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining mazmuni, shakli va metodlarini yangilashga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida e'tirof etiladi. Xususan, interfaol ta'lim metodlari, loyiha asosida o'qitish (Project Based Learning), muammoli ta'lim (Problem Based Learning), hamkorlikda o'qitish, mikrodars (Microteaching), raqamli ta'lim platformalari, elektron portfolio va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu texnologiyalar talabalarda mustaqil ta'lim olish, tanqidiy va kreativ fikrlash, muammolarni tahlil qilish, jamoada ishlash hamda pedagogik qarorlar qabul qilish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish faqat auditoriya mashg'ulotlari bilan cheklanib qolmaydi. Ushbu jarayon nazariy ta'lim, pedagogik amaliyot, ilmiy-tadqiqot faoliyati, mustaqil ta'lim va raqamli ta'lim muhitining uzviy integratsiyasini talab etadi. Ayniqsa, pedagogik amaliyot davomida innovatsion texnologiyalarni qo'llash talabalarning nazariy bilimlarini real ta'lim jarayonida sinovdan o'tkazish, metodik mahoratini rivojlantirish va kasbiy faoliyatga moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda pedagogik oliy ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish bo'yicha qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ularni aynan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish metodikasi bilan uyg'unlashtirish masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning mazmuni, bosqichlari, metodlari va baholash mezonlari bilan integratsiyalash bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalarga ehtiyoj mavjud.

Shu nuqtai nazardan, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish pedagogika nazariyasi va amaliyotining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi innovatsion pedagogik texnologiyalarning kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlarini tahlil qilish, ularni pedagogik ta'lim jarayoniga samarali integratsiyalash hamda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi pedagogika fanining ustuvor tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon pedagogika ilmida kasbiy kompetensiyani shakllantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiyalash hamda bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishga oid ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ushbu tadqiqotlar pedagogik ta'limning mazmunini yangilash, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish hamda zamonaviy o'qituvchining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablarni aniqlashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi dastlab xorijiy pedagogika va psixologiya fanlarida shakllangan bo'lib, u mutaxassisning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka, shaxsiy sifat va qadriyatlar majmui sifatida talqin etiladi. Zamonaviy ilmiy qarashlarda kompetensiya nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llay olish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va o'z faoliyatini refleksiya qilish qobiliyatini ham qamrab oladi.

Xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari keng yoritilgan. Jumladan, J. Dewey ta'limni hayot bilan uzviy bog'lash, o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirish va tajribaga asoslangan o'qitish g'oyalarini ilgari surgan. Uning fikricha, pedagogning kasbiy rivojlanishi real pedagogik vaziyatlarda faol ishtirok

etish orqali amalga oshadi. Ushbu yondashuv bugungi kunda loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etishda o'z aksini topmoqda.

L.S. Vigotskiy tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi ham bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda muhim metodologik asos hisoblanadi. Olim ta'lim jarayonida hamkorlik, muloqot va refleksiv faoliyatning ustuvorligini asoslab bergan. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishda ilmiy asos vazifasini bajaradi.

A.V. Xutorskoy kompetensiyaviy yondashuvni zamonaviy ta'limning asosiy paradigmasi sifatida baholab, pedagogni kasbiy vazifalarni mustaqil hal eta oladigan, kreativ fikrlovchi va innovatsion faoliyat yurita oladigan mutaxassis sifatida tavsiflaydi. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, pedagogik ta'lim natijasi talabanning egallagan bilimlari bilan emas, balki ularni amaliy faoliyatda samarali qo'llash darajasi bilan belgilanadi.

So'nggi yillarda innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish masalalari ham keng tadqiq qilinmoqda. Xususan, loyiha asosida o'qitish (Project Based Learning), muammoli ta'lim (Problem Based Learning), hamkorlikda o'qitish (Collaborative Learning), teskari sinf (Flipped Classroom), mikrodars (Microteaching), elektron portfolio va raqamli ta'lim platformalaridan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali vositalari sifatida e'tirof etilgan. Ushbu texnologiyalar talabalarning mustaqil ta'lim olish, ijodiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va zamonaviy pedagogik muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan pedagoglar uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kompetensiyalari bo'yicha tavsiyalar zamonaviy pedagogning raqamli kompetensiyasini shakllantirishga alohida e'tibor qaratadi. Mazkur hujjatga ko'ra, pedagog o'quv jarayonida raqamli texnologiyalarni maqsadli qo'llashi, ta'lim resurslarini yaratishi, elektron ta'lim muhitini tashkil etishi va innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq eta olishi zarur.

O'zbekiston pedagog olimlari tomonidan ham innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari keng tadqiq etilgan. N. Saidahmedov pedagogik texnologiyalarni ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida baholab, interfaol metodlarning afzalliklarini ilmiy jihatdan asoslab bergan. R. Ishmuhamedov ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularni ijodiy faoliyatga yo'naltirish va kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirish mumkinligini

ta'kidlaydi. B.X. Xodjayev esa kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagog kadrlarni tayyorlashning nazariy va amaliy jihatlarini yoritib, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda shaxsga yo'naltirilgan ta'limning ustuvorligini asoslaydi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, ularni aynan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi bilan kompleks bog'liq holda o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar yetarli darajada emas. Xususan, kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning mazmuni, bosqichlari, innovatsion metodlari, baholash mezonlari va pedagogik shart-sharoitlarini yagona metodik tizim sifatida ishlab chiqish masalalari qo'shimcha ilmiy izlanishlarni talab qiladi.

Shu bois innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish, ta'limning nazariy va amaliy jihatlarini uyg'unlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni kasbiy tayyorgarlik jarayoniga samarali integratsiya qilish hamda pedagoglarning raqobatbardoshligini oshirish bugungi pedagogika fanining dolzarb ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning imkoniyatlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy ta'lim metodlari talabalarda zarur kasbiy kompetensiyalarni to'liq shakllantirish imkonini bermaydi. Natijada talabalar nazariy bilimlarga ega bo'lsalar-da, ularni amaliy pedagogik faoliyatda qo'llash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish va mustaqil qaror qabul qilishda ayrim qiyinchiliklarga duch keladilar.

Shu bois tadqiqot doirasida innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning metodik modeli ishlab chiqildi. Mazkur model bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va natijalarini yagona tizim asosida tashkil etishga xizmat qiladi.

Taklif etilgan metodik model beshta o'zaro bog'liq komponentdan iborat:

✓ **Maqsadli komponent** – bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida zamonaviy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish hamda ularni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlash.

- ✓ **Mazmuniy komponent** – pedagogika, psixologiya, metodika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va pedagogik innovatsiyalar bo'yicha bilimlarni integratsiyalash.
- ✓ **Texnologik komponent** – interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish (Project Based Learning), muammoli ta'lim (Problem Based Learning), mikrodars (Microteaching), raqamli ta'lim platformalari va elektron portfolio texnologiyalarini qo'llash.
- ✓ **Diagnostik komponent** – talabalarning kasbiy kompetensiyalarini muntazam monitoring qilish, refleksiya va o'z-o'zini baholash mexanizmlarini joriy etish.
- ✓ **Natijaviy komponent** – zamonaviy pedagogik faoliyatni samarali tashkil eta oladigan, kreativ fikrlovchi va raqobatbardosh boshlang'ich sinf o'qituvchisini shakllantirish.

Mazkur modelni amaliyotga joriy etishda ta'lim jarayoni bosqichma-bosqich tashkil etilishi tavsiya etiladi. Dastlab talabalar kasbiy qiziqishlari va mavjud kompetensiyalari diagnostika qilinadi. Keyingi bosqichda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'quv mashg'ulotlari tashkil etilib, ularda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, kichik guruhlarda ishlash, loyiha tayyorlash va mikrodarslar o'tkazishga alohida e'tibor qaratiladi. Yakuniy bosqichda esa pedagogik amaliyot, elektron portfolio va refleksiya orqali egallangan kompetensiyalar baholanadi.

Tadqiqot natijalari innovatsion pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish quyidagi kasbiy kompetensiyalarni samarali rivojlantirishini ko'rsatdi:

- pedagogik kompetensiya;
- metodik kompetensiya;
- kommunikativ kompetensiya;
- raqamli kompetensiya;
- kreativ kompetensiya;
- refleksiv kompetensiya;
- tadqiqotchilik kompetensiyasi;
- ijtimoiy hamkorlik kompetensiyasi.

Ushbu kompetensiyalarning rivojlanishi talabalarning pedagogik faoliyatga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, ularning kasbiy motivatsiyasini oshiradi hamda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, loyiha asosida o'qitish va mikrodars texnologiyasi talabalarni darsni rejalashtirish, ta'lim metodlarini tanlash, o'quvchilar faoliyatini boshqarish va ta'lim natijalarini baholash bo'yicha muhim amaliy tajriba bilan ta'minlaydi.

Raqamli ta'lim vositalarining qo'llanilishi ham bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Quizizz, Kahoot, Padlet va Canva kabi platformalar orqali talabalarda axborotni izlash, qayta ishlash, elektron ta'lim resurslarini yaratish va masofaviy ta'limni tashkil etish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa ularning raqamli kompetensiyasini mustahkamlash bilan bir qatorda zamonaviy maktab sharoitida samarali faoliyat yuritish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning dars mashg'ulotlaridagi faolligini oshiradi, kasbiy muammolarni mustaqil hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Shuningdek, refleksiv faoliyat va elektron portfolio yordamida talabalar o'z kasbiy rivojlanishini tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tadqiqot natijalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim ekanligi aniqlandi:

- ✓ innovatsion pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga tizimli integratsiya qilish;
- ✓ nazariy ta'lim va pedagogik amaliyotning uzviyligini ta'minlash;
- ✓ interfaol ta'lim metodlaridan muntazam foydalanish;
- ✓ raqamli ta'lim muhitini kengaytirish;
- ✓ elektron portfolio va refleksiv baholash mexanizmlarini joriy etish;
- ✓ talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash;
- ✓ pedagogik hamkorlik va mentorlik tizimini rivojlantirish.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan metodika bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Mazkur metodikani pedagogika oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayoniga joriy etish bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish hamda zamonaviy ta'lim tizimi uchun raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2023.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari. – Toshkent.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.
5. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003. – 172 b.
6. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2014. – 280 b.
7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2005. – 206 b.
8. Muslimov N.A. Kasb ta’limi pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016. – 352 b.